μικρος ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

6

ΠΗΤΕΡ ΝΙΟΥΕΛ

# Η Εξεγερση της Βορκουτα

ΠΗΤΕΡ ΝΙΟΥΕΛ

# η εξέγερση της βορκούτα

**Μετάφραση: Έλενα Κοσμίδου**

μικρός

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΤΙΤΛΟΣ: Η Εξέγερση τής Βορκούτα
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Έλενα Κοσμίδου
ΕΚΔΟΣΕΙΣ: ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ
Ζωοδόχου Πηγής 17 Αθήνα
τηλ. 36.39.980

Η Βορκούτα απέχει σιδηροδρομικώς απ' τή Μόσχα περίπου 1.000 χιλιόμετρα. Βρίσκεται μέσα ακριβώς στήν Αρκτική παράλληλο, στή ζώνη τής τούντρας καί 400 χιλιόμετρα νότια τού νησιού Νόβαγια-Ζέμλυα. Ο ποταμός Βορκούτα είναι ο δεξιός παραπόταμος τού Πεκόρα, ενός πολύ μεγαλύτερου καί μακρύτερου ποταμού, ο οποίος εκβάλλει βόρεια, στά στενά Γιουγκόρσκι.

Η πόλη τής Βορκούτα βρίσκεται λίγα χιλιόμετρα βόρεια τού ποταμού. Ανήκει στή λεγόμενη Αυτόνομη Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία τού Κόμι, στό βορειότερο άκρο τής Ρώσικης Ομοσπονδίας Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών.

Πρός τή νότια καί ανατολική πλευρά τού ποταμού Βορκούτα βρίσκονται οι βορειότερες κορυφές τών Ουραλίων. Καί μακρύτερα πρός τήν ανατολή, οι ελάχιστα ανεπτυγμένες, σχεδόν ακατοίκητες εκτάσεις τής βόρειας Σιβηρίας. Η Βορκούτα δέν έχει διέξοδο πρός τή θάλασσα — δηλαδή στή θάλασσα Μπάρεντς — η οποία, έτσι κι αλλιώς, είναι παγωμένη δέκα μήνες τό χρόνο. Η πόλη, παρόλα αυτά, συνδέεται μέ τόν έξω κόσμο μέ

μιά σιδηροδρομική γραμμή, η οποία στή διάρκεια τοῦ "Μεγάλου Πατριωτικοῦ Πολέμου", τοῦ 1941 - 45, συνδεόταν μὲ τή γραμμή Αρκανγκέλσκ - Βολόγκυτα, στή κατεύθυνση τοῦ Κότλας.

Εξαιτίας τής μεγάλης απόστασης τής βορειοανατολικής πλευράς τής Ρώσικης Σ.Ο.Σ.Δ. από τόν Ατλαντικό ωκεανό, μὲ τά ζεστά του ρεύματα τοῦ Γκάλφ Στρήμ, τό κλίμα εκεί είναι πολύ πιό βαρύ από τήν βορειοδυτική περιοχή στή χερσόνησο Κόλα. Πράγματι, η δριμύτητα τοῦ κλίματος αυξάνεται όσο προχωράμε βορειοανατολικότερα, από τή Βολόγκυτα γιά τόν Πεκόρα, καί από τόν Πεκόρα γιά τή Βορκούτα.

Ούτε δένδρα ούτε θάμνοι αναπτύσσονται στήν τούντρα. Στή διάρκεια τών δυό καλοκαιρινών μηνών, δηλαδή τοῦ Ιούλη καί τοῦ Αυγούστου, ο πάγος λιώνει σὲ μερικά μέτρα βάθος καί τό έδαφος γίνεται λασπώδες καί βαλτώδες. Καί όπως είναι φυσικό, οι μύγες καί τά κουνούπια επιτίθονται σὲ κάθε ζωντανό πλάσμα. Στίς αρχές τοῦ Σεπτέμβρη, ξαναδημιουργείται ο πάγος κι αρχίζουν οι ατέλειωτες πολικές νύχτες. Γιά μιά ακόμη φορά, η Βορκούτα γίνεται μιά μαύρη, παγωμένη Κόλαση. Πράγματι, όταν ο Ισπανός επαναστάτης στρατηγός Βαλεντίνος Γκονζάλεθ, μεταφέρθηκε εκεί τό Γενάρη τοῦ 1946, είπε ότι τό βαρόμετρο έδειχνε -85°C. Κάτω από αυτές τίς συνθήκες είναι αδύνατο νά κυκλοφορήσει κανείς έξω, γιατί ή θά πρέπει νά είναι τελείως καλυμμένος, ή θά πρέπει νά κόψει τά παγωμένα χέρια καί πόδια του. Αυτό συνέβηκε πολλές φορές! Κανένας δέν μπορεί νά επιβιώσει μόνος του όταν οι σφοδρές χιονοθύελλες σαρώνουν τήν τούντρα. Γιά περισσότερες από 100 μέρες, ο Κχάνοβεϋ, ο "άνεμος τών ανέ-

μων" κτυπάει απ' όλες τίς μεριές τήν παγωμένη έρημο τής Κόλασης.

Όταν οι σύμβουλοι τού τσάρου Νικόλαου τού Α', τού πρότειναν νά μετατρέψει τίς περιοχές γύρω από τούς ποταμούς Πεκόρα καί Βορκούτα σέ σωφρονιστικές αποικίες γιά πολιτικούς κρατούμενους, αυτός ζήτησε νά τού κάνουν μιά έκθεση αναφορικά μέ τίς συνθήκες που επικρατούσαν εκεί' αλλά μετά από πολλή σκέψη αποφάσισε ότι ήταν "αδύνατο νά απαιτήσεις από οποιονδήποτε άνθρωπο νά ζήσει εκεί". Κανείς άλλος, εκτός από μερικούς βοσκούς ταράνδων καί κυνηγούς από τή φυλή τών Νέντζι, δέν θά μπορούσε νά ζήσει ή νά δουλέψει εκεί μέ τή θέλησή του, είπε ο τσάρος.

Αλλά ο τσάρος Νικόλαος δέν ήξερε τί βρισκόταν κάτω από τήν παγωμένη έρημο τού λεκανοπέδιου Πεκόρα, καί τό βόρειο τμήμα τού ποταμού Βορκούτα. Όμως ο τσάρος Ιωσήφ Στάλιν, Μέγας καί Σοφός Αρχηγός Πασών τών Ρωσιών, ήξερε.

Όλα άρχισαν στά 1929, όταν μιά ρώσικη αποστολή πήγε στή βορειότερη περιοχή τής τότε Αυτόνομης Επαρχίας Κόμι. Εργαζόταν κάτω από τήν αιγίδα τής *GPU*, η οποία αργότερα έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο στήν περιοχή που αναφέρεται σάν Ούκχτα - Πεκόρα. Η αποστολή γύρισε στή βάση της φέρνοντας εκτενή στοιχεία γιά πετρέλαιο καί κάρβαυνο. Είχε ανακαλύψει στήν περιοχή τού ποταμού Πεκόρα τήν ύπαρξη ενός "πετρελαιοφόρου κοιτάσματος" τεράστιων διαστάσεων. Μεταγενέστερες αποστολές, στή διάρκεια τού πρώτου πενταετούς προγράμματος, ανακάλυψαν αποθέματα γαιάνθρακα σέ βάθος τριάντα πόντων στήν απέ-

ραντη περιοχή τής Ούκχτα - Πεκόρα. Καί στό Λένινγκραντ χρειάζονταν κάρβουνο. Φυσικά, ο λαός υποχρεώθηκε νά σκάψει γιά νά τό βγάλει. Σ' αυτή τήν περίπτωση οι "κολασμένοι" εξαναγκάστηκαν νά μοχθήσουν. Τό 1932, η Σοβιετική κυβέρνηση ίδρυσε τό τράστ τής Ούκχτα - Πεκόρα. Τήν ίδια εποχή, η Πολική Επιτροπή τής Ακαδημίας Επιστημών τής Σοβιετικής Ένωσης άρχισε τήν επεξεργασία ενός λεπτομερούς σχεδίου γιά τή μετατροπή τής περιοχής σέ βιομηχανική περιφέρεια καί ζώνη ορυχείων, καί σέ βάση προμήθειας καυσίμων γιά τίς βιομηχανίες τού Λένινγκραντ. Τό Σχέδιο όριζε ότι ο αριθμός τών κατοίκων τής περιοχής, οι οποίοι ήταν λιγότεροι από 50.000 εκείνη τήν εποχή, θά αυξάνονταν σέ 168.000 κατά τό 1942, καί σέ πάνω από 500.000 κατά τό 1947. Πρώτα, οι εργασίες θάπρεπε νά αρχίσουν στή βόρεια σιδηροδρομική γραμμή τής Πεκόρα. Παρόλα αυτά, δέν τέλειωσαν πρίν απ' τό 1942.

* * *

Η ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ Ρωσία μόλις έμπαινε στήν περίοδο τής καπιταλιστικής συσσώρευσης, καί όπως θά σάς έλεγε οποιοσδήποτε καλός Μαρξιστής, η καπιταλιστική συσσώρευση απαιτεί φθηνό, ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό — καί μάλιστα άφθονο. Επί πλέον, η Ρωσία χρειαζόταν ανθρώπους σέ μέρη που αυτοί δέν ήθελαν νά πάνε. Η Βορκούτα είχε ανάγκη εργατικού δυναμικού, τό οποίο έπρεπε μέ κάποιον τρόπο νά βρεθεί. Καί ποιός ήταν καλύτερος από τή *GPU* γιά νά τό βρεί;

Τό φθινόπωρο τού 1929, η καταναγκαστική εργα-

σία έγινε αντικείμενο οικονομικού σχεδιασμού. Σέ μιά σύσκεψη ανωτέρων αξιωματούχων τών φυλακών, τόν Οκτώβρη τού ίδιου χρόνου, ανακοινώθηκε ότι "Τό πενταετές Σχέδιο συμπεριλαμβάνει έργα που συνεπάγονται μεγάλη ζήτηση ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού. Οι τοπικές συνθήκες μερικές φορές παρουσιάζουν σοβαρά εμπόδια στή στρατολόγηση αυτού τού δυναμικού. Εδώ είναι που οι τόποι περιορισμού, οι οποίοι έχουν στή διάθεσή τους τεράστιο πλεόνασμα εργατικού δυναμικού που απασχολείται κοντά στούς τόπους περιορισμού, μπορούν νά βοηθήσουν εκείνες τίς οικονομικές επιχειρήσεις, που δοκιμάζονται από τήν έλλειψη εργατικού δυναμικού."

Μετά,η σύσκεψη υιοθέτησε τήν εξής απόφαση:

"Οι Αρχηγοί τών Διοικητικών Περιφερειών τής περιοχής τών Ουραλίων, τής Βόρειας Χώρας, καί τής *NKVD* τής Καρέλια, πρέπει τό συντομότερο δυνατό νά προνοήσουν γιά τήν οργάνωση αποικιών συλλογής ξυλείας... κλπ."

Στά 1930, οι διάφορες υπηρεσίες σχεδιασμού τής Σοβιετικής Ένωσης έλαβαν οδηγίες γιά τήν "ενσωμάτωση τής εργασίας τήν οποία εκτελούν εκείνοι που έχουν στερηθεί τήν ελευθερία τους, στή σχεδιασμένη οικονομία τής χώρας, καί στό Πενταετές Πρόγραμμα." Η εξαναγκαστική "σωφρονιστική" εργασία έγινε μέ μιάς ο πιό σημαντικός παράγοντας τής οικονομικής ανάπτυξης τής Σοβιετικής Ένωσης καί, ειδικά, σέ περιοχές σάν τή Βορκούτα, όπου υπήρχε ανεπάρκεια άμισθης εργασίας. Η *GPU* δημιούργησε ένα νέο τμήμα, τό *GULAG* (Αρχηγείο Διοικήσεως Στρατοπέδων), τό οποίο καθιερώθηκε σάν κεντρική υπηρεσία τού απέραν-

του δικτύου τών Στρατοπέδων Εργασίας. Ωστόσο, στή διάρκεια τού πρώτου Πενταετούς Προγράμματος, οι εργασίες που γινόντουσαν σ' αυτά τά στρατόπεδα, δέν φαίνονταν πάντοτε ότι ήταν κάτω από τόν έλεγχο τής *GPU* ή τού *GULAG*, στίς επίσημες αναφορές.

Η πραγματική ανάπτυξη τού δικτύου τών Στρατοπέδων Εργασίας άρχισε γύρω στά τέλη τής δεκαετίας τού 1930, μέ τήν αναδιοργάνωση τών Βόρειων Στρατοπέδων Ειδικού Χαρακτήρα. Από τό Σολοβέτσκι (όπου ο Λένιν καί ο Τρότσκι είχαν στείλει τούς αναρχικούς, τούς Σοσιαλεπαναστάτες καί τούς εξεγερμένους τής Κροστάνδης) γρήγορα εξαπλώθηκαν σ' ολόκληρη τή Σιβηρία. Τήν ίδια εποχή που επεκτείνονταν οι εργασίες στούς τομείς τής γεωργίας, τής αλιείας καί τής πλινθοποιείας, στά στρατόπεδα τού Σολοβέτσκι, εξόρυξη φωσφορικού άλατος γινόταν στό Κιμπίνσκ, γεώτρηση πετρελαίου κι εξόρυξη κάρβουνου είχαν αρχίσει στήν περιοχή Ούκχτα καί, αφού φτιάχτηκε ο σιδηρόδρομος καί ο δρόμος, μεταφέρθηκε τό κάρβαυνο στό Βόρκουστρού.

Ανάμεσα στά 1935 καί τά 1940, σ' όλη τή διάρκεια τής Μεγάλης Εκκαθάρισης, μεγάλος αριθμός "διανοούμενων", επιστημόνων, γιατρών καί μηχανικών συνελήφθηκε καί χρησιμοποιήθηκε από τό *GULAG* γιά τήν εκπλήρωση τού Προγράμματος καί γιά τίς οικονομικές καί στρατηγικές ανάγκες τού Κράτους. Πολλά δίκτυα Στρατοπέδων Εργασίας επεκτάθηκαν σημαντικά. Ο οργανισμός στρατοπέδων στόν ποταμό Πεκόρα αναπτύχθηκε τόσο που χρειάστηκε νά χωριστεί σέ δυό οργανισμούς — τής Ούκχτα καί τής Πεκόρα. Μιά νέα πόλη, η Κίμπιου - Ούκχτα έγινε τό Διοικητικό κέντρο τής

*NKVD*. Πετρελαιοπηγές εμφανίστηκαν στὴν Ούκχτα, ένας μεγάλος γεωηλεκτρικός σταθμός κτίστηκε εκεί κοντά, η σιδηροδρομική σύνδεση Κότλας — Κίμπιου - Ούκχτα καὶ Κίμπιου - Ούκχτα — Ούστ - Κόζβα ολοκληρώθηκε, καὶ η εξόρυξη κάρβουνου στή Βορκούτα έφτασε στό "απόγειό της". Ανάμεσα στά 1940 καὶ τά 1942, όταν πολλοὶ Πολωνοὶ αφέθηκαν ελεύθεροι καὶ στάλθηκαν στή Μέση Ανατολή, υπήρχαν περίπου 900.000 "κολασμένοι" που μοχθούσαν — γιά τή δόξα τοὺ Σοβιετικοὺ Κράτους καὶ γιά τό συμφέρον τῶν Αρχόντων του — στὴν περιοχή.

Η αυξανόμενη εξόρυξη κάρβουνου ανέβασε σύντομα τὴν πόλη καὶ τό διοικητικό κέντρο τὴς Βορκούτα, μέ ένα πληθυσμό — τό 1948 — περίπου 80.000 ψυχών, από τούς οποίους μερικοὶ ήταν "ελεύθεροι" (ήταν μόνο μισθωτοὶ σκλάβοι!), ενώ οι περισσότεροι δέν ήταν. Οι "κολασμένοι" έφτιαξαν τὴν πόλη καὶ τή σιδηροδρομική γραμμή που φθάνει τώρα ώς αυτή. Η Βορκούτα διαθέτει τώρα έναν μεγάλο σιδηροδρομικό σταθμό, στίς παρακαμπτήριες τοὺ οποίου μπορεί νά δεί κανείς τά μπλέ βαγόνια τοὺ Εξπρές τὴς Μόσχας. Έχει ωραίες, φαρδιές λεωφόρους, μερικά τεράστια Σοβιετικά καὶ άλλα διοικητικά κτίρια, μερικά από τά οποία, απ' τά 1950 κιόλας, βούλιαζαν σιγά-σιγά, επειδή δέν είχαν σκάψει αρκετά βαθιά στό έδαφος γιά τά θεμέλια. Η Βορκούτα έχει επίσης μεγάλα, φωτεινά φανάρια στούς δρόμους καὶ, φυσικά, εργατικές κατοικίες καὶ πολλά μικρά ξύλινα μπανγκαλόουζ. Μερικά χιλιόμετρα βόρεια τὴς πόλης, υπάρχει ένας τεράστιος σταθμός εμπορικών σιδηροδρόμων, απ' όπου τά φορτωμένα μέ κάρβουνο τρένα ξεκινάνε γιά τό Λένινγκραντ καὶ αλλού. Καὶ είκοσι χι-

λιόμετρα βόρεια τής Βορκούτα βρίσκονται τά πρώτα ανθρακωρυχεία — καί, μέχρι πρό τινος, τά στρατόπεδα εργασίας. Είναι οι μόνες κηλίδες φωτός που τρυπούν τό Αιώνιο Σκοτάδι τής Κόλασης.

* * *

Είναι κάποια μέρα άς πούμε, ανάμεσα στά 1941 καί τά 1956...

Οι σύρτες από τά σιδερένια κιγκλιδώματα τών βαγονιών, που ήταν φορτωμένα μέ ανθρώπους - ζώα, τραβήχτηκαν. Τό τρένο είχε φτάσει στήν Κόλαση. Ήταν η Βορκούτα — τό τέλος τής γραμμής. Οι κρατούμενοι πήδηξαν έξω καί σέ σειρές ανά πέντε, προχώρησαν στήν περεσίλκα, κοινώς τράνζιτο ή κέντρο διερχομένων. Συνοδευόμενοι από 10 φύλακες μέ οπλοπολυβόλα "μπαλαλάϊκα" καί στρατιώτες μέ σκυλιά, έφτασαν στήν πύλη τής περεσίλκα. Ένας-ένας, καθώς φώναζαν τά ονόματά τους, οι κρατούμενοι μπήκαν στό στρατόπεδο. Θά έμεναν εκεί από μιά ώς τρείς βδομάδες μέχρι νά σταλούν σέ διάφορα άλλα στρατόπεδα γιά νά δουλέψουν στά ορυχεία...

Υπάρχουν τριάντα μέ σαράντα ορυχεία καί τριάντα στρατόπεδα, από τά οποία δεκατρία χρησιμοποιούνται βασικά γιά πολιτικούς κρατούμενους καί ονομάζονται Ειδικά Στρατόπεδα. Ενώ τά στρατόπεδα ελέγχονται καί διοικούνται από τή *NKVD*, η παραγωγή κάρβουνου καί τά ίδια τά ορυχεία ελέγχονται από τό Υπουργείο (πρώην Κομμισαριάτο) Παραγωγής Κάρβουνου. Τά περισσότερα στρατόπεδα βρίσκονται αρκετά κοντά

στά ορυχεία. Η πειθαρχία στά στρατόπεδα κοινών "εγκληματιών" δέν είναι τόσο αυστηρή· η κατάσταση στά Ειδικά Στρατόπεδα, όμως, είναι εντελώς διαφορετική. Τό καθεστώς που επικρατεί εκεί είναι πολύ αυστηρό.

Κάθε στρατόπεδο έχει τριάντα μέ σαράντα καλύβες, καί σέ κάθε μιά απ' αυτές μένουν 150 μέ 160 περίπου κρατούμενοι. Οι καλύβες θερμαίνονται μόνο από μιά σόμπα που βρίσκεται στή μέση. Γιά καθαριότητα υπάρχουν κουβάδες, οι οποίοι αδειάζονται πολύ νωρίς τό πρωί. Υπάρχουν τουλάχιστον τρείς φράχτες από συρματόπλεγμα γύρω από κάθε στρατόπεδο· καί ανάμεσα στούς φράχτες υπάρχουν συνήθως τέσσερα μέ πέντε σκυλιά - φύλακες. Όλα τά στρατόπεδα έχουν πύργους ελέγχου σέ κάθε γωνία. Κάθε πύργος έχει ηλεκτρικούς προβολείς τούς οποίους χειρίζεται ένας φύλακας τή μέρα καί δυό τή νύχτα. Υπάρχει μιά μόνο πύλη εισόδου/εξόδου.

Μόνο ένα μικρό ποσοστό τών έγκλειστων τού στρατόπεδου είναι "εγκληματίες", ακόμα καί μέ τή γενικά αποδεκτή έννοια τής λέξης. Οι περισσότεροι είναι "σαμποτέρ" — μιά λέξη που μπορεί νά καλύψει σχεδόν κάθε αντικρατική ενέργεια ή συζήτηση. Τό νά αργήσεις στή δουλειά σου, σέ μερικές περιπτώσεις θεωρείται σαμποτάζ! Η κριτική τής Κυβέρνησης επίσης είναι σαμποτάζ. Οι αιχμάλωτοι Σοβιετικοί στρατιώτες καί πολίτες που είχαν μεταφερθεί στή Γερμανία στή διάρκεια τού "Μεγάλου Πατριωτικού Πολέμου" καί οι οποίοι θελητά ή αθέλητα συνεργάστηκαν μέ τούς Γερμανούς, συνελήφθηκαν καί στάλθηκαν στά στρατόπεδα μαζικά μετά τό τέλος τού πολέμου. Μερικοί απ' αυτούς ήταν πρώην Βλασοβίτες(1). Οι περισσότεροι καταδικάστη-

καν σέ είκοσι μέ εικοσιπέντε χρόνια "στέρηση". Η Βορκούτα είναι πραγματικά μωσαϊκό αντιλήψεων καί εθνικοτήτων.

Πρίν από τόν πόλεμο, πολλοί από τούς κρατούμενους στή Βορκούτα, καί αλλού, ήταν συχνά πολιτικοί αντίπαλοι τού Σταλινισμού. Στά 1937, λογουχάρη, υπήρχε σημαντικός αριθμός Ζηνοβιεφικών καί Τροτσκιστών, συμπεριλαμβανομένου καί τού γιού τού Τρότσκι, Σεργκέϊ Σέντοφ. Ο παλιός Μπολσεβίκος, ο Σαβάροφ τού Λένινγκραντ, ζούσε ακόμα στή Βορκούτα στά 1940. Αλλά απ' τά 1941 καί μετά, η κατάσταση, ο αριθμός καί ο τύπος τών κρατούμενων άλλαξε. Μιλάμε γιά τό έτος 1953...

Οι Ρώσοι αποτελούν μειονότητα. Οι Ουκρανοί υπερέχουν αριθμητικά. Αποτελούν περίπου τά 2/3 τού πληθυσμού τού στρατόπεδου. Πολλοί είναι από τή Δυτική Ουκρανία καί από τήν περιοχή τού Λβόφ, η οποία ανήκε στήν Πολωνία μέχρι τή Ρώσικη εισβολή, στά 1939. 'Αλλοι προέρχονται από τήν Καρπαθο - Ουκρανία. Ο αριθμός τών Ανατολικο - Ουκρανών είναι πολύ μικρός, καθώς τό Σοβιετικό Κράτος είχε εδραιωθεί εκεί, μετά τή συντριβή τών Μαχνοβιτών(2). Υπήρχαν, ωστόσο, μερικά απομεινάρια Μαχνοβιτών στή Βορκούτα. Αλλά πολλοί από τούς Ουκρανούς είναι υποστηριχτές τής Οργάνωσης τών Ουκρανών Εθνικιστών ή Μπαντεριστών(3), τού Ουκρανικού Επαναστατικού Στρατού, που πολέμησε τόσο ενάντια στούς Γερμανούς όσο καί ενάντια στόν Κόκκινο Στρατό στή διάρκεια τού "Μεγάλου Πατριωτικού Πολέμου". Γενικά, μισούν όλους τούς "Τρανούς" Ρώσους. Οι Ουκρανοί αποτελούν επίσης τήν πλειοψηφία καί στά τρία στρατόπεδα γυναι-

κών τής Βορκούτα.

Η αμέσως επόμενη μεγαλύτερη ομάδα συμπεριλαμβάνει τούς κάτοικους τής Βαλτικής, εκείνους δηλ., από τήν Εσθονία, Λετονία και Λιθουανία. Υπάρχουν επίσης αρκετοί Γερμανοί, Γεωργιανοί, Αρμένιοι, Ρουμάνοι καί διάφορες άλλες εθνικότητες. Οι Γερμανοί καί οι Ρουμάνοι είναι κυρίως Ναζιστές. Οι Ρώσοι που βρίσκονται στά στρατόπεδα δέν είναι πολύ δημοφιλείς, γιατί πολλοί απ' αυτούς παρά τή φυλάκισή τους, παραμένουν αμετανόητοι Κομμουνιστές. Οι λίγοι Εβραίοι που υπάρχουν δέν είναι επίσης πολύ δημοφιλείς, καί αρκετές φορές βρίσκονται υπό διωγμό, γιατί δυστυχώς πολλοί Ρώσοι καί Ουκρανοί είναι παραδοσιακά αντι - Σημίτες καί πρόσφατα επηρεάστηκαν από τήν αντιδραστική προπαγάνδα τών Γερμανοναζί. Επιπλέον, οι Εβραίοι είναι γενικό πρώην Σταλινικοί Γραφειοκράτες, που ήρθαν σέ σύγκρουση μέ τό Κράτος.

Αυτοί ήταν οι "Κολασμένοι".

* * *

ΤΟ ΜΑΡΤΗ τοῦ 1953, ο Στάλιν πέθανε. Ο θάνατός του έγινε δεκτός μέ ικανοποίηση απ' τούς "κολασμένους". Πολλοί περίμεναν τήν κατάρρευση τοῦ καθεστώτος. Υπήρχε μιά πλατιά διαδομένη αντίθεση απέναντι στό γραφειοκρατικό κρατικό καπιταλισμό τών Κομμουνιστών. Τό σύνθημα "η Γή στούς αγρότες" αποδείχτηκε μιά φοβερή απάτη. Οι αγρότες μισούσαν τόσο πολύ τόν Σταλινισμό, ειδικά μετά τήν αναγκαστική κολλεκτιβοποίηση, όσο καί τόν Τσαρισμό' καί οι προλετάριοι δέν ήταν ελεύθεροι, καί τό ήξεραν. Αλλά

πιό σημαντικό ήταν τό μίσος που υπήρχε ανάμεσα στίς διάφορες εθνικές μειονότητες, ειδικά στούς κάτοικους τής Ουκρανίας καί τής Βαλτικής. Οι "κολασμένοι" περίμεναν μέ αγωνία τή μέρα τού θανάτου τού Στάλιν. Τώρα, αυτό έγινε πραγματικότητα.

Παρότι η αντίθεση είχε εξαπλωθεί, δυστυχώς ήταν ασυντόνιστη καί σχεδόν ανοργάνωτη, μ' εξαίρεση τά στρατόπεδα αλλά καί εκεί μονάχα ανάμεσα στούς Δυτικοουκρανούς. Φυσικά, τά αντιστασιακά κινήματα μέσα στά στρατόπεδα, συμπεριλαμβανομένης καί τής Βορκούτα, είχαν επεξεργαστεί σχέδια γιά τέτοια ενδεχόμενα, όπως ο θάνατος τού Στάλιν ή κάποια εξέγερση σέ κάποιο άλλο μέρος τής Σοβιετικής Ένωσης. Παρόλο που κάθε στρατόπεδο ήταν περιορισμένο γεωγραφικά, είχε ήδη καταστρώσει τά σχέδιά του. Αλλά τά σχέδια τους περιορίζονταν στά σύνορα τής περιοχής τής Βορκούτα. Ούτως ή άλλως, ήξεραν πολύ καλά ότι οι κρατούμενοι τών στρατόπεδων όλης τής Σοβιετικής Ένωσης είχαν περίπου τίς ίδιες ιδέες καί σχέδια. Η μεταγωγή τών κρατούμενων από τή μιά περιοχή στήν άλλη, τό επιβεβαίωνε.

Γιά δυό χρόνια περίπου, οι συνθήκες ζωής τών κρατούμενων βελτιώνονταν. Η Σοβιετική Κυβέρνηση είχε αναγκασθεί νά τό κάνει λόγω οικονομικής αναγκαιότητας. Υπήρχε, εξαιτίας τού υψηλού ποσοστού θνησιμότητας, μιά χρόνια έλλειψη εργατικού δυναμικού. Στά 1952, καθιερώθηκε γιά πρώτη φορά ο μισθός. Οι ανθρακωρύχοι που εκπλήρωναν τή "νόρμα" τους, κέρδιζαν 300 ρούβλια τό μήνα (εκείνη τήν περίοδο τό ρούβλι δέν άξιζε παρά λίγες δεκάρες). Ωστόσο, πολλοί από τούς κρατούμενους δέν έπαιρναν καθόλου

μισθό. Οι πιό πολλές δουλειές δέν πληρώνονταν· καί ολόκληρες ταξιαρχίες που δούλευαν σέ οικοδομές, κέρδιζαν μόνο 100 ρούβλια περίπου τό μήνα. Τήν ίδια περίοδο όμως, βελτιώθηκαν τά κυλικεία τών στρατόπεδων. Οι αρχές, επίσης, προμήθευσαν καλύτερο ιματισμό. Καί μερικά συγκροτήματα τού στρατόπεδου ξαναχτίστηκαν. Πράγματι, όσα καταλύματα είχαν κτιστεί περίπου μετά τό 1950, ήταν πολύ ανώτερα από κείνα που είχαν κτιστεί προηγούμενα. Κυκλοφορούσαν διάφορα βιβλία καί υπήρχε ακόμα καί θεατρική ομάδα. Δημιουργήθηκαν ποδασφαιρικές ομάδες, καί έγιναν μερικοί αγώνες μεταξύ τών στρατόπεδων τής περιοχής τής Βορκούτα. Επιπλέον οι "Κολασμένοι" έπαψαν νά πεθαίνουν τής πείνας.

Στίς 17 Ιούνη τού 1953, οι εργάτες τού Ανατολικού Βερολίνου καί τής Ανατολικής Γερμανίας κατέβηκαν σέ απεργία. Οι κάτοικοι τής Βορκούτα τό έμαθαν σύντομα. Αλλά δέν έδρασαν αμέσως. Είναι ωστόσο, λάθος, νά υποθέσουμε ότι τίποτα δέν συνέβηκε στά Σοβιετικά Στρατόπεδα Εργασίας μέχρι νά μαθευτεί ο θάνατος τού Στάλιν. Πολύ πρίν τό θάνατό του, είχαν ξεσπάσει εξεγέρσεις σέ διάφορα μέρη τής Σοβιετικής Ένωσης. Στά 1946, έγινε μιά μικρή εξέγερση στήν Κολύμα, τήν οποία ακολούθησε μιά δεύτερη στά 1947. Επίσης έγιναν κι άλλες μεμονωμένες απεργίες καί εξεγέρσεις σέ αρκετά στρατόπεδα ανάμεσα στά 1948 καί τά 1953. Τό Μάη τού 1953, ξέσπασε μιά πλημμύρα απεργιών: μιά τριήμερη στό Κινγκίρ καί άλλη μιά στήν Κολύμα. Πιθανά η πιό σημαντική — καί αιματηρή — ήταν η απεργία στό Νόριλσκ, η οποία άρχισε στίς 7 Μάη καί τελείωσε στίς 11 Αυγούστου, μέ μιά τρομερή σφαγή

πολλών κρατούμενων.

Στίς αρχές τού Ιούνη, έγινε μιά εξέγερση στήν Καραγκάντα, οργανωμένη από πρώην μέλη τού Ουκρανικού Επαναστατικού Στρατού. Κατεστάλη πολύ σύντομα, αλλά καθώς η Βορκούτα είχε τρομερή ανάγκη εργατικού δυναμικού, τό Κεντρικό Γραφείο τής *NKVD* στή Μόσχα αποφάσισε νά στείλει πολλούς Ουκρανούς — οι περισσότεροι από τούς οποίους ζούσαν, πρίν τήν εξέγερση, κάτω από μισο-ελεύθερες συνθήκες — στά ορυχεία τής Βορκούτα. Στήν πραγματικότητα, πολλοί Καραγκαντιανοί προσφέρθηκαν νά πάνε "εθελοντικά" στή Βορκούτα, μή ξέροντας τί συνθήκες επικρατούσαν εκεί καί επειδή τούς υποσχέθηκαν καλύτερους μισθούς απ᾽ αυτούς που έπαιρναν στίς "ελεύθερες" εγκαταστάσεις τών περιοχών τής Καραγκάντα. Όταν έφθασαν εκεί, τούς έστειλαν απλά στά συνηθισμένα Ειδικά Στρατόπεδα. Οι συνθήκες ζωής τους δέν ήταν καλύτερες από αυτές τών υπόλοιπων κρατούμενων τής Βορκούτα. Αρνήθηκαν αμέσως νά πιάσουν δουλειά στά ορυχεία. Αλλά αυτοί τουλάχιστον, αντίθετα μέ τήν πλειοψηφία τών κρατούμενων τής Βορκούτα, ήταν σχετικά ελεύθεροι νά μετακινούνται στά διάφορα στρατόπεδα τής Βορκούτα. Συνακόλουθα, αυτοί άρχισαν τήν αγκιτάτσια καί παρακινούσαν τούς άλλους κρατούμενους νά ενωθούν μαζί τους. Είχαν αρκετή απήχηση, ιδίως ανάμεσα στούς πιό ηλικιωμένους κρατούμενους που έκτιαν μακρόχρονες ποινές καί οι οποίοι εκδήλωναν τήν αλληλεγγύη τους. Οι κρατούμενοι — βασικά Ουκρανοί, αλλά καί άλλων εθνικοτήτων — άρχισαν νά οργανώνονται. Εκλέξανε μυστικές επιτροπές σέ αρκετά στρατόπεδα.

Ο στόχος ήταν η ακινητοποίηση όλων τών ανθρακωρυχείων τής περιοχής τής Βορκούτα, ώστε νά σταματήσει η βιομηχανική παραγωγή στό Λένινγκραντ, όπου στελνόταν σχεδόν όλο τό κάρβουνο, εκείνη τήν εποχή. Τή νύχτα τής 19 πρός 20 Ιούλη, άρχισε η απεργία στό Στρατόπεδο (ορυχείο) Νο 7 καί στή Στοά Νο 1, όπου πάνω από 8.000 ανθρακωρύχοι αρνήθηκαν νά πάνε στή δαυλειά τους. Στό Στρατόπεδο Νο 7, ούτε οι ανθρακωρύχοι ούτε οι ταξιαρχίες τών οικοδόμων πήγαν νά δουλέψουν. Η απεργία απλώθηκε σύντομα στά στρατόπεδα Νο 14 καί 16 καί στό στρατόπεδο Νο 29. Τά στρατόπεδα Νο 9 καί 10 καί Νο 6, προσχώρησαν στήν απεργία. Περίπου τρείς μέρες αργότερα, η Στοά Νο 40 κατέβηκε σ' απεργία. Δέν απεργήσανε βέβαια όλα τά στρατόπεδα, αλλά μέσα σέ μιά βδομάδα δεκάδες χιλιάδες "Κολασμένοι" αρνιόντουσαν νά κατέβουν στίς στοές ή νά δουλέψουν στά διάφορα εργοτάξια. Απεργιακές επιτροπές είχαν σχηματιστεί σέ όλο τό δίκτυο τών στρατοπέδων. Καί τά αιτήματά τους άρχισαν νά στέλνονται στή Διοίκηση τού Στρατόπεδου.

Καμιά απεργιακή επιτροπή δέν πρόβαλλε τελείως διαφορετικά αιτήματα. Όλες όμως ζήτησαν τήν ακύρωση, ή τουλάχιστον τή μείωση τών ποινών. Μερικές ζήτησαν νά επαναληφθούν οι δίκες ή νά αναθεωρηθούν. Άλλες ζήτησαν νά επιτραπεί στούς κρατούμενους νά ενσωματωθούν στόν "ελεύθερο" πληθυσμό — αλλά ταυτόχρονα νά παραμείνουν στήν περιοχή τής Βορκούτα. Πράγματι, πολλοί απεργοί ήταν διατεθειμένοι νά συνεχίσουν νά δουλεύουν στά ορυχεία μέχρις ότου η παραγωγή κάρβουνου νά μπεί σέ εντελώς διαφορετική βάση — εξασφαλίζοντας εθελοντική εργασία

από όλα τά μέρη τής Σοβιετικής Ένωσης, άν αυτό ή-ταν δυνατόν, κάνοντας τά ορυχεία τής περιοχής πιό ελκυστικά, μέ τήν καθιέρωση καλύτερων συνθηκών δουλειάς καί πολύ μεγαλύτερων μισθών καί φυσικά, μέ τήν εκμηχάνιση τών ορυχείων. Οι εργάτες τής οικοδομικής ταξιαρχίας τού στρατόπεδου Νο 7, που διατάχθηκαν νά γυρίσουν στή δουλειά από τούς φύλακες τή δεύτερη μέρα τής απεργίας, δήλωσαν ότι δέν θά ε-πέστρεφαν άν δέν αφαιρείτο τό συρματόπλεγμα γύρω από τό στρατόπεδό τους. Τά μέλη τής Οργάνωσης τών Ουκρανών Εθνικιστών διατύπωσαν πιό πολιτικά αιτήματα. Ζήτησαν τήν αποχώρηση τών Σοβιετικών Ρώσων από τήν Ουκρανία καί από τίς άλλες μή - Ρώσικες περιοχές που βρίσκονταν μέσα στά όρια τής ΕΣΣΔ, τήν απελευθέρωση όλων τών αθώων κρατούμενων, τόν τερματισμό τών μαζικών συλλήψεων, τήν αναθεώρηση όλων τών ποινών καί τή βελτίωση τών συνθηκών στά στρατόπεδα.

Αμέσως μετά τήν έναρξη τής απεργίας στό στρατόπεδο Νο 7, οι αρχές εκδώσανε τήν παρακάτω ανακοίνωση πρός όλα τά Ειδικά Στρατόπεδα τής περιοχής τής Βορκούτα:

1) Οι κρατούμενοι δέν θά κλειδώνονται τό βράδυ.

2) Τά κάγκελα από όλα τά παράθυρα θά αφαιρεθούν.

3) Τά νούμερα που υπάρχουν στό αριστερό μανίκι καί τό δεξιό γόνατο θά αφαιρεθούν από όλες τίς στολές.

4) Κάθε κρατούμενος θά έχει τό δικαίωμα νά γράφει ένα γράμμα τό μήνα στήν οικογένειά του.

5) Μέ τήν άδεια τού γενικού διοικητή τών στρατόπεδων τής Βορκούτα, κάθε κρατούμενος που η εργασία καί η συμπεριφορά του θεωρείται ικανοποιητική, θά

μπορεί, έπειτα από αίτησή του στόν Διοικητή τού στρατόπεδού του καί μέ τήν έγκριση τού τελευταίου, νά δέχεται μιά επίσκεψη τόν χρόνο από μέλη τής οικογένειάς του.

6) Κάθε κρατούμενος έχει τό δικαίωμα νά στέλνει αιτήσεις γιά τήν επανάληψη τής ανακριτικής κι ακροαματικής διαδικασίας, στόν Πρόεδρο τής Ειδικής Επιτροπής από τή Μόσχα, στρατηγό Μασλενίκοφ.

Οι κρατούμενοι άρχισαν νά ξεκολλάνε τούς μεντεσέδες από τά βαριά σιδερένια κάγκελα που τοποθετούνταν στίς πόρτες τών καλυβιών τους τή νύχτα. Αφαίρεσαν, επιπλέον, τά κάγκελα από τά παράθυρα καί ξήλωσαν τά νούμερα από τά ρούχα τους.

Η *NKVD* έκανε επίσης άλλο ένα σημαντικό βήμα. Προσπάθησε νά απομονώσει τό ένα στρατόπεδο απ' τ' άλλο. Οι μεταγωγές σταμάτησαν αμέσως. Απαγόρεψαν στίς ταξιαρχίες νά απομακρύνονται από τά αντίστοιχα στρατόπεδά τους. Έπειτα, η *NKVD* προσπάθησε νά ξεγελάσει τούς απεργούς κρατούμενους, δίνοντας τήν εντύπωση ότι τά άλλα στρατόπεδα είχαν ξαναρχίσει νά δουλεύουν. Λογουχάρη, στό στρατόπεδο Νο 6, έβαλαν άδεια φορτηγά νά τρέχουν ανάμεσα στό κεντρικό ορυχείο καί τό στοιβαγμένο κάρβουνο γιά τρείς μέρες μετά τήν έναρξη τής απεργίας, ώστε όλα τά άλλα στρατόπεδα μέσα στήν ακτίνα τού ορυχείου νά νομίσουν ότι στή στοά η δουλειά συνεχιζόταν. Μερικοί από τούς κρατούμενους "συνελήφθηκαν" καί στάλθηκαν στήν απομόνωση, στήν κεντρική φυλακή τού στρατόπεδου Νο 1. Κατασταλτικά μέτρα πάρθηκαν ειδικά στό στρατόπεδο Νο 11. Στρατιωτικά προληπτικά μέτρα πάρθηκαν ενάντια σέ όλα τά στρατόπεδα

που απεργούσαν. Οι στρατιώτες τών Ειδικών Εφεδρειών τής Βορκούτα ήταν σέ επιφυλακή. Οπλοπολυβόλα καί όλμοι στήθηκαν έξω από τά στρατόπεδα.

Μέσα σέ λίγες μέρες, μιά ανακριτική επιτροπή, τήν οποία αποτελούσαν τριάντα στρατιωτικοί καί αξιωματούχοι τής *NKVD*, έφθασε από τή Μόσχα. Δέν είχε αρμοδιότητα νά ενεργήσει, αλλά πήρε πολλές λεπτομερείς καταθέσεις. Η επιτροπή δούλεψε οκτώ μέρες περίπου — ενώ η απεργία βρισκόταν σέ άνοδο — καί μετά έφυγε ξανά!

* * *

Μετά τήν επιστροφή τής επιτροπής, τά γεγονότα πήραν δραματική τροπή στό στρατόπεδο Νο 29. Σ' αυτό τό στρατόπεδο, οι έγκλειστοι όχι μόνο κατέβηκαν σέ απεργία, αλλά οργάνωσαν καί συγκέντρωση σέ ανοιχτό χώρο. Έπειτα πήγαν στόν Διοικητή καί τόν πληροφόρησαν ότι οι κρατούμενοι, διαμέσου τής εκλεγμένης επιτροπής τους, αναλάμβαναν τόν έλεγχο τού στρατόπεδου καί τού ορυχείου καί ότι θά τά διεύθυναν οι ίδιοι. Απαίτησαν τήν απομάκρυνση όλων τών ανδρών τής *NKVD*. Ο Διοικητής, πρός μεγάλη έκπληξη όλων τών έγκλειστων, ενέδωσε σέ όλα τά αιτήματά τους. Η επιτροπή οργάνωσε τή δική τους "αστυνομία" ασφαλείας, η οποία ελευθέρωσε όλους τούς κρατούμενους που βρίσκονταν στήν "κολλητσίδα"(4) γιά διάφορα παραπτώματα καί κλείδωσε εκεί έναν αριθμό πασίγνωστων πληροφοριοδοτών — γιά τή δική τους ασφάλεια! Η επιτροπή έκανε μιά λεπτομερή απογραφή τών αποθεμάτων τροφίμων τού στρατόπεδου καί αποφάν-

θηκε ότι ήταν αρκετές γιά τέσσερις βδομάδες περίπου, μέ κάποια αύξηση τών μερίδων.

Τό στρατόπεδο Νο 29, πρόβαλε περίπου τά ίδια γενικά αιτήματα όπως όλα τά στρατόπεδα, αλλά σάν τό στρατόπεδο Νο 7, η απεργιακή επιτροπή του αρνήθηκε νά συζητήσει μέ τίς τοπικές αρχές τής *NKVD*. Απαίτησαν νά μιλήσουν απευθείας μέ τόν πληρεξούσιο τής Κεντρικής Επιτροπής τού Κομμουνιστικού Κόμματος τής Σοβιετικής Ένωσης ή μέ ένα μέλος τής κυβέρνησης. Ο Διοικητής, στρατηγός Ντερεβιάνκο, προσπάθησε νά μιλήσει στούς κρατούμενους σέ μιά γενική συνέλευση τού στρατόπεδου, αλλά γιουχαΐστηκε. Παρόλα αυτά έκανε ακόμα μιά προσπάθεια, χωρίς όμως αποτέλεσμα. Τό μόνο που κατάφερε ήταν νά ενισχύσει τό ηθικό τών κρατούμενων.

Στό μεταξύ, τό στρατόπεδο περικυκλώθηκε από φρουρές μέ οπλοπολυβόλα καί από στρατιωτικούς σχηματισμούς σέ θέση μάχης. Μεγάλος αριθμός φορτηγών, γεμάτα στρατιώτες, πήραν τίς κατάλληλες θέσεις. Ένας αξιωματικός κάλεσε μέ τηλεβόα τούς κρατούμενους νά παραδοθούν. Οι απεργοί αρνήθηκαν, λέγοντας ότι προτιμούσαν νά πεθάνουν παρά νά ζήσουν όπως ήταν. Φώναζαν: "Εμπρός, πυροβολείστε μας!". Οι στρατιώτες προχώρησαν μπροστά. Έσπασαν τήν πύλη. Οι κρατούμενοι συγκεντρώθηκαν μπροστά τους. Τά στρατεύματα άρχισαν νά πυροβολούν. Εξήντα τέσσερις σκοτώθηκαν επιτόπου, καί 200 περίπου τραυματίστηκαν.

Η απεργία, στήν οποία πήραν μέρος οι μισοί ανθρακωρύχοι τής περιοχής τής Βορκούτα, συνεχιζόταν επί δυό βδομάδες περίπου. Αλλά μετά τή σφαγή τού στρα-

τόπεδου Νο 29, οι υπόλοιποι κρατούμενοι άρχισαν νά συνειδητοποιούν ότι θά τούς θέριζαν κι αυτούς. Τήν επόμενη μέρα πήραν κι αυτοί ένα τελεσίγραφο: νά βγούν από τά στρατόπεδο καί νά συνταχθούν στήν τούντρα, αλλιώς θά δέχονταν επίθεση! Πρώτο υποχώρησε τό στρατόπεδο Νο 7 καί μετά όλα τά υπόλοιπα. Οι κρατούμενοι υποχρεώθηκαν νά περνούν σέ φάλαγγα τού ενός αντρός μπροστά από τόν διοικητή τού στρατόπεδού τους, τόν αρχηγό τής *NKVD*, τούς αξιωματικούς του καί πολλούς πληροφοριοδότες. Μέ τή βοήθεια τών τελευταίων, ξεχώρισαν τούς αγωνιστές καί τά μέλη τών απεργιακών επιτροπών – όλοι μαζί, έφταναν τούς 400 κρατούμενους περίπου. Στή συνέχεια, τούς φόρτωσαν σέ φορτηγά καί τούς οδήγησαν μακριά. Η δουλειά στά ορυχεία καί στά οικοδομικά εργοτάξια άρχισε ξανά τήν επόμενη μέρα.

* * *

Ήταν τελικά η απεργία τής Βορκούτα μιά αποτυχία; Κέρδισαν τίποτε οι "Κολασμένοι" από τήν εξέγερσή τους;

Οι περισσότεροι από τούς "αρχηγούς τής συνωμοσίας" μεταφέρθηκαν σέ στρατόπεδα στήν Κολύμα καί τό Κινγκίρ, όπου συμπτωματικά, ξέσπασε άλλη μιά εξέγερση στίς 17 Μάη τού 1954. Κι αυτή επίσης πνίγηκε στό αίμα. Έγιναν διαδηλώσεις στήν Ταϊσέτ καί στό στρατόπεδο Νο 13, η εκλεγμένη επιτροπή, στήν οποία πλειοψηφούσαν οι Ουκρανοί κι η οποία περιλάμβανε καί αναρχικούς, ύψωσε τή Μαύρη Σημαία στό στρατό-

πεδο γιά ένα χρονικό διάστημα. Τόσο στά 1954 όσο καί στά 1955, ξέσπασαν απεργίες στήν Ταϊσέτ.

Στή Βορκούτα, οι λεγόμενες παραχωρήσεις έγιναν σύντομα μιά νεκρή υπόθεση. Ήταν σχεδόν αδύνατο γιά τούς συγγενείς τών κρατούμενων νά ταξιδεύουν 7.000 χιλιόμετρα, γιά νά τούς κάνουν μιά σύντομη επίσκεψη. Καί απ' τούς 1.000 πάνω - κάτω κρατούμενους τού στρατόπεδου Νο 6, διέρρευσε ότι ούτε μιά από τίς αιτήσεις τους γιά αναθεώρηση τής δίκης είχε γίνει δεκτή. Όλοι πήραν τήν ίδια απάντηση: "Η αιτησή σας εξετάστηκε. Διά τού παρόντος η ποινή επικυρώνεται. Ουδεμία περίπτωσις υπάρχει διά τήν επανάληψη τής δίκης. Μετά τήν έκτιση τής ποινής σας θά αφεθείτε ελεύθερος. Υπογραφή, Στρατηγός Ρουντένκο, Δημόσιος Κατήγορος — Στρατηγός τής Ενώσεως Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών."

Πράγματι, στά 1953, ήταν σχεδόν αδύνατο γιά τήν Σοβιετική Κυβέρνηση νά εγκαταλείψει τό σύστημα τής εξαναγκαστικής "σωφρονιστικής" εργασίας, ή ακόμα καί νά τό τροποποιήσει, γιά νά ικανοποιήσει τά αιτήματα τών απεργών. Τά στρατόπεδα εργασίας εξακολουθούσαν νά είναι απαραίτητα γιά τήν οικονομία. Άν τά έκλειναν — μονομιάς — θά μπορούσε νά παραλύσει η Σοβιετική βιομηχανία.

Αλλά η απεργία τής Βορκούτα δέν ήταν μιά ολοκληρωτική ήττα γιά τούς "Κολασμένους". Η απεργία είχε όντως κάποιο αντίκτυπο πάνω στόν εφοδιασμό τού Λένινγκραντ, παρότι δέν διατάραξε πραγματικά τή ζωή τής πόλης. Οι κάτοικοι τού Λένινγκραντ ήταν σχεδόν βέβαιοι ότι κάτι είχε συμβεί' καί μέσα σέ λίγες μέρες, οι μηχανοδηγοί τών τρένων τής γραμμής

Κότλας — Λένινγκραντ έφεραν κρυφά τά νέα, ότι η Βορκούτα απεργούσε. Οι αρχές ανησυχούσαν πολύ, καθώς η πολιτική κατάσταση τής χώρας μετά τό θάνατο τού Στάλιν, δέν είχε σταθεροποιηθεί˙ καί ακόμα γιατί μπορεί νά ξέσπαγαν ταραχές σέ άλλα μέρη τής χώρας — ίσως καί σ˙ αυτό τό Λένινγκραντ ακόμα!

Μετά τήν κατάρρευση τής απεργίας, οι κρατούμενοι, όπως ήταν φυσικό, ήταν πολύ αποθαρρημένοι. Πολλοί απ˙ αυτούς περίμεναν, ότι όχι μόνο η απεργία θά πετύχαινε, αλλά ακόμα καί τό σύστημα ότι θά κατέρρεε. Άλλοι κρατούμενοι, ωστόσο, αισθάνονταν από τήν αρχή ότι η απεργία ήταν καταδικασμένη σέ αποτυχία, αλλά δέν τήν υποστήριξαν λιγότερο. Από τήν άλλη πλευρά, η επιτυχία τών απεργών ήταν ότι στάθηκαν ικανοί νά οργανώσουν μιάν απεργία κάτω ακριβώς από τή μύτη τής *NKVD*. Είχαν εκλέξει μυστικά τίς απεργιακές επιτροπές τους, καί διατύπωσαν τά αιτήματά τους. Η συντριπτική πλειοψηφία τών κρατούμενων δέν είχαν πάρει μέρος σέ απεργία ποτέ πρίν στή ζωή τους. Οι απεργοί έκαναν λάθη˙ αλλά αυτό ήταν αναπόφευκτο άν πάρουμε υπόψη τίς περιστάσεις. Μερικοί απ˙ αυτούς πίστευαν ότι έπρεπε νά είχανε πάει στά ορυχεία αντί νά παραμείνουν στά στρατόπεδα, καί νά οργάνωναν εκεί κάτω καθιστικές απεργίες. Στά ορυχεία, έλεγαν, υπήρχε δυνατότητα γιά μικρές προπαγανδιστικές συνελεύσεις. Παρόλα αυτά, όπως παρατήρησε κάποιος που είχε πάρει μέρος, λίγα χρόνια αργότερα: "Αυτή η απεργία υπήρξε η πρώτη ορατή θετική διαδήλωση ενάντια στήν Κυβέρνηση, μετά τήν ανταρσία τών ναυτών στήν Κροστάνδη, τό 1921. Κατάστρεψε τό μύθο ότι τό σύστημα ήταν άτρωτο(5)". Γιά

ένα διάστημα οι συνθήκες στή Βορκούτα παρέμειναν οι ίδιες. Δέν δόθηκε γενική αμνηστία.

Αλλά μέ τήν πάροδο τοϋ χρόνου, οι αρχές έκαναν όντως παραχωρήσεις. Τά νούμερα αφαιρέθηκαν οριστικά από τά ρούχα. Τά σιδερένια κάγκελα αφαιρέθηκαν από τά παράθυρα. Γενικά, η μέρα εργασίας περιορίστηκε στίς οχτώ ώρες. Επιτράπηκε στούς κρατούμενους νά αλληλογραφοϋν πιό συχνά μέ τούς συγγενείς τους.

Επιπλέον, καί αυτό ήταν εξίσου σημαντικό μέ οποιεσδήποτε λεγόμενες "μεταρρυθμίσεις", η Σοβιετική οικονομία, όπως κάθε αναπτυγμένη καπιταλιστική οικονομία, χρειαζόταν τώρα λιγότερο ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό, λιγότερους σκλάβους στά μεγάλα προγράμματα, καί πολύ πιό ειδικευμένους τεχνίτες καί τά τοιαϋτα. Εργάτες - σκλάβοι τοϋ τύπου που, "απασχολοϋνταν" στή Βορκούτα, δέν χρειάζονταν πιά παρά σέ πολύ μικρότερο ποσοστό. Ακόμα καί τά ορυχεία τής Βορκούτα είχαν αρχίσει σιγά-σιγά νά μηχανοποιοϋνται. Χρειάζονταν πλέον υψηλόμισθους, ειδικευμένους τεχνίτες καί μηχανικούς(6). Έτσι ήδη απ' τά 1957, ο αριθμός τών κρατούμενων στά Σοβιετικά στρατόπεδα είχε περιορισθεί σημαντικά. Η εξαναγκαστική εργασία, φυσικά, δέν είχε καταργηθεί εντελώς. Χιλιάδες άτυχων ανθρώπων απασχολοϋνται ακόμα στά "σωφρονιστικά" στρατόπεδα εργασίας.

Όλα τά στρατόπεδο τής περιοχής τής Βορκούτα έχουν πιά "καταργηθεί". Αυτό που πραγματικά συνέβηκε ήταν ότι οι πρώην κρατούμενοι είχαν, στήν πλειοψηφία τους, ταξινομηθεί στούς "ελεύθερους" πολίτες. Δέν θεωροϋνται πιά κρατούμενοι, αλλά παραμένουν

στήν ἴδια περιοχή. Δέν μπορούν νά μετακινηθούν ελεύθερα μέσα στή Σοβιετική Ἔνωση σέ αναζήτηση ἄλλης δουλειάς. Αντί νά ελέγχονται από τήν *NKVD*, οι πρώην κρατούμενοι ελέγχονται τώρα από τίς πολιτικές αρχές. Πολλοί από τούς παλιότερους κρατούμενους, οι ανάπηροι καί οι γυναίκες μέ παιδιά, ἔχουν τώρα επιστρέψει στήν ιδιαίτερη πατρίδα τους· οι περισσότεροι ὅμως, επιστρέφοντας βρήκαν τρομερά δύσκολη τή ζωή εκεί. Μερικοί απ' αυτούς, προτίμησαν νά γυρίσουν πίσω στή Βορκούτα καί στούς παλιούς συντρόφους τους. Ἄλλοι αφέθηκαν ελεύθεροι μέ τόν ὅρο νά πάνε σέ κάποια ἄλλη περιοχή — στή Σιβηρία — ὅπου υπάρχει ἔλλειψη εργατικού δυναμικού. Παρόλα αυτά, ακόμα καί σήμερα, κανείς πραγματικά δέν θέλει νά ζήσει στήν Κόλαση. Η Βορκούτα θά είναι πάντοτε "Οι Κολασμένοι".

## ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Στή διάρκεια τοῦ "Μεγάλου Πατριωτικοῦ Πολέμου", οἱ Γερμανοί ἔπιασαν αἰχμάλωτο τό Στρατηγό Βλασώφ, ὁ ὁποῖος αργότερα οργάνωσε Ρώσικα στρατεύματα γιά νά πολεμήσουν ενάντια στή Σοβιετική Ἕνωση, στό πλευρό τῶν Γερμανῶν.

2. Πρώην μέλη τῶν αναρχικῶν ανταρτῶν τοῦ Νέστορα Μάχνο, οι οποίοι πολέμησαν ενάντια στούς Γερμανούς, τούς Ουκρανούς εθνικιστές, τούς λευκοφρουρούς καί τούς "Κόκκινους", ανάμεσα στά 1918 καί τά 1921, σέ ολόκληρη τήν Ουκρανία. (Βλ. Π. Αρσίνωφ Ι σ τ ο ρ ί α τ ο ῦ Μ α χ ν ο β ί τ ι κ ο υ Κ ι ν ή μ α τ ο ς, εκδόσεις "Ελεύθερος Τύπος", Αθήνα 1983 – Σ.τ.Ε.).

3. Οπαδοί τοῦ αρχηγοῦ τῶν Ουκρανῶν Εθνικιστῶν, Στέφαν Μπαντέρα.

4. Κελί απομόνωσης.

5. Γιόζεφ Σκόλμερ, ένας Γερμανός κρατούμενος, ο οποίος έγραψε τό βιβλίο, Β ο ρ κ ο ύ τ α.

6. Ακόμα καί τή στιγμή που γράφεται αυτό τό κείμενο (1973), οι Σοβιετικοί προγραμματιστές ενδιαφέρονται πάρα πολύ γιά τό πρόβλημα τής "έλλειψης εργατικού δυναμικού" σέ σχέση μέ τήν ανάπτυξη καί τήν εξόρυξη ορυκτῶν καί άλλων πόρων τῶν Βόρειων περιοχῶν τής χώρας. Μερικά αποσπάσματα από ένα εκτεταμένο άρθρο, τῶν Τζ. Αγκρονάτ καί τοῦ Β. Λογκίνοφ, στή χειμωνιάτικη

(1972) έκδοση τής *Voprosy Ekonomiki*, θά μπορούσαν νά δώσουν στόν αναγνώστη κάποια ιδέα γιά τό μέγεθος τού προβλήματος τώρα που η μεγάλη προσφορά ανειδίκευτης βασικά εργασίας "εκείνων που έχουν στερηθεί τήν ελευθερία", δέν μπορεί πιά νά αξιοποιηθεί ούτε γιά οικονομικούς ούτε γιά πολιτικούς λόγους. Γράφουν:

"Ο Σοβιετικός Βορράς παίζει έναν σταθερά αυξανόμενο ρόλο σάν σημαντική πηγή πρώτων υλών γιά τήν εθνική οικονομία. Η διεύρυνση τής κοινωνικής παραγωγής απαιτεί όλο καί μεγαλύτερες ποσότητες πρώτων υλών, καυσίμων καί ενεργείας. Υπάρχει μιά αυξανόμενη έλλειψη φυσικών πόρων στίς αναπτυγμένες περιοχές καί σέ περιοχές που προσφέρονται γιά οικονομική ανάπτυξη, καί τό Κράτος είναι υποχρεωμένο νά αρχίσει νά αναπτύσσει τούς φυσικούς πόρους σέ περιοχές πιό δυσπρόσιτες, συμπεριλαμβανομένου καί τού Βορρά. Σέ αυτές τίς περιοχές υπάρχουν συγκεντρωμένα τεράστια αποθέματα πετρελαίου καί φυσικών αερίων, απέραντα κοιτάσματα κάρβουνου, αξιόλογα κοιτάσματα σιδήρου καί μεταλλεύματα χαλκού, νικελίου, κασσίτερου, διαμάντια, χρυσός, λευκόχρυσος, σπάνια μέταλλα, βολφράμιο, μεταλλεύματα αλουμινίου, πρώτες ύλες γιά τήν παραγωγή λιπασμάτων καί αξιόλογα αποθέματα ξυλείας καί πηγές λευκού άνθρακα...

"Η ανθρακοφόρα κοιλάδα τού Πεκόρα, λογουχάρη, παίζει πρόσφατα ολοένα καί σημαντικότερο ρόλο στόν εφοδιασμό, τής Ευρωπαϊκής πλευράς τής χώρας, σέ καύσιμα...

"Η μεγάλη διεύρυνση τής εμπορικής χρήσης τών φυσικών πόρων σημαίνει ότι θά πρέπει νά κατασκευασθούν, σέ πλατιά κλίμακα, αυτοκινητόδρομοι κι ιδιαίτερα σιδηρόδρομοι...

"Δέν υπάρχουν μεγάλες πόλεις στά βόρεια μέρη τών άλλων

χωρών όπως υπάρχουν στό Βόρειο τμήμα τής Σοβιετικής Ένωσης. Όμως, τά τελευταία 25 μέ 30 χρόνια έχει γίνει αναπροσανατολισμός στήν ανάπτυξη τών βορειότερων περιοχών τών άλλων χωρών...

"Στήν πορεία ανάπτυξης τής βόρειας ζώνης στήν οικονομική σφαίρα, πρόσθετα, στήν επίλυση πολύπλοκων τεχνικών προβλημάτων (όπως, λογουχάρη, εκείνα τής εκτέλεσης οικοδομικών έργων σέ συνθήκες μόνιμου παγετού, προβλήματα που έχουν σχέση μέ τή λειτουργία κατασκευών καί μηχανισμών σέ χαμηλές θερμοκρασίες, η ανάπτυξη ειδικών μεταφορικών μέσων καί οι νέες μέθοδοι γιά τήν άντληση πόρων), τό Κράτος έχει ν' αντιμετωπίσει ένα πλατύ φάσμα δυσκολιών οικονομικής φύσης, που δέν εμφανίζονται σέ άλλα μέρη τής χώρας. Επιπλέον, η Σοβιετική Ένωση δέν ήταν ικανή νά επωφεληθεί από τήν πείρα τών άλλων χωρών, άν καί υπήρξε πρωτοπόρος στή μεγάλης κλίμακας ανάπτυξη τέτοιων περιοχών...

"Γιά τήν επίτευξη τής οικονομικής ανάπτυξης τών βόρειων περιοχών της, η Σοβιετική Ένωση έχει χρησιμοποιήσει ποικίλες μεθόδους. Οι διαδικασίες που συνεπάγονταν τήν εμφάνιση μεγάλων πόλεων καί αστικών κοινοτήτων, τή δημιουργία πολύπλοκου συγκοινωνιακού δικτύου καί τή βαθμιαία ανάπτυξη καί τόν πλήρη εποικισμό μιάς ολόκληρης περιοχής, έχουν κυριαρχήσει σέ αρκετές περιοχές όπως, λογουχάρη, τό Κόμι καί οι Αυτόνομες Σοβιετικές Σοσιαλιστικές Δημοκρατίες τής περιοχής τής Καρέλια, στήν κεντρική καί νότια Γιακούτια καί στή νοτιοανατολική πλευρά τής περιοχής Μαγκαντάν...

"Η μεγάλης κλίμακας χρήση μεταφορικού καί εξορυκτικού εξοπλισμού, ικανού νά λειτουργεί μέ ασφάλεια σέ δριμείς συνθή-

κες, θά ανεβάσει τό επίπεδο τής παραγωγικότητας τής εργασίας, καί έτσι θά περικόψει τή συνολική εισροή τής υψηλά αμειβόμενης άμεσης εργασίας ανά μονάδα απόδοσης. Η σημασία αυτού τού προβλήματος επιβεβαιώθηκε από τίς Ντιρεκτίβες τού 24ου Συνέδριου τού Κομμουνιστικού Κόμματος τής Σοβιετικής Ένωσης, τό οποίο ορίζει ότι διάφοροι τύποι τού εξοπλισμού είναι κατάλληλοι ώστε νά προσαρμόζονται στίς υπο-αρκτικές συνθήκες... πρόκειται νά αναπτυχθούν καί νά παραχθούν σέ μεγάλη κλίμακα...

"Ανάμεσα στά σημαντικά προβλήματα τής Βόρειας οικονομίας βρίσκεται καί τό πρόβλημα τού εργατικού δυναμικού. Η δυσκολία εδώ δέν είναι μόνο οι υψηλοί μισθοί καί τό υψηλότερο κόστος τής οργάνωσης τόπων εργασίας σέ σύγκριση μέ τίς αναπτυγμένες περιοχές, αλλά επίσης καί η εποχιακή φύση τής παραγωγής (η οποία, όμως, σταδιακά περιορίζεται, χάρη στήν τεχνολογική πρόοδο). Υπάρχει επίσης τό γεγονός ότι η πλειονότητα τού πληθυσμού τής περιοχής μένει εκεί προσωρινά μόνο καί είναι δύσκολο νά προσελκύσεις προσωπικό από άλλες περιοχές...

"Ένα ειδικό πρόβλημα είναι καί η δημιουργία τμημάτων γιά τήν εκπαίδευση ειδικών γιά τό Βορρά, στή σχολή μηχανολογίας καί σ' άλλα ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα, κι επίσης η αύξηση τού αριθμού τών πανεπιστημίων καί άλλων ιδρυμάτων στά μεγάλα κέντρα τών βόρειων ζωνών. Επιπλέον, ανάμεσα στά πρώτιστα καθήκοντα είναι κι η δημιουργία πολύ ευνοϊκών συνθηκών ζωής στό Βορρά, οι οποίες θά αντισταθμίζουν σέ κάποιο βαθμό τίς τραχύτατες γεωγραφικές συνθήκες. Οι Ντιρεκτίβες τού 24ου Συνέδριου τού Κ.Κ.Σ.Ε. καί μεταγενέστερες αποφάσεις τού Κόμματος καί τής Κυβέρνησης ζητούν τή δημιουργία στεγαστικών καί πολιτιστικών διευκολύνσεων μέ ταχύ ρυθμό, καί προβλέπουν τήν παροχή αυξη-

μένων μισθών γιά τούς βιομηχανικούς καί άλλους εργάτες τού Βορρά."

# Παράρτημα

Τὴν 9η Ιουλίου 1953 τὸ ραδιόφωνο τῆς Μόσχας ανάγγειλε ὅτι ο Υπουργός τῶν Εσωτερικῶν Μπέρια απομακρύνθηκε ἀπὸ τὴ θέση του, διώχθηκε ἀπὸ τὸ κόμμα καὶ συνελήφθηκε σὰν πράκτορας τῶν ιμπεριαλιστῶν. Ο Μπέρια ταυτίστηκε στὴν κοινὴ γνώμη μὲ τὰ μέτρα τῆς "νέας γραμμῆς", που προηγήθηκαν τῆς εξέγερσης τῆς 17 Ιουνίου στὴν Αν. Γερμανία (βλ. "Η εργατικὴ εξέγερση στὴν Αν. Γερμανία" εκδόσεις ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ — Σ.τ.Ε.), καθὼς καὶ μὲ υποσχέσεις μεταρρυθμίσεων τοῦ νομικοῦ καθεστῶτος.

Λίγες μέρες μετὰ τὴ σύλληψη τοῦ Μπέρια, εξερράγη μιὰ σπεργία στὰ ανθρακωρυχεία τῆς Βορκούτα, κοντὰ στὸν Αρκτικὸ κύκλο. Εδῶ 100.000 περίπου καταναγκαστικὰ εργαζόμενοι ἔβγαζαν τὸ 6% τοῦ Σοβιετικοῦ ἄνθρακα — τροφοδοτοῦσαν τὸ Λένινγκραντ, 1.400 μίλια νοτιοδυτικά.

Σὲ μιὰ προσπάθεια νὰ αυξηθεῖ η απόδοση, η Σοβιετικὴ κυβέρνηση προέβηκε σὲ μεταρρυθμίσεις μετὰ τὸ 1948 σὲ στρατόπεδα ὅπως η Βορκούτα. Οι μεταρρυθμίσεις περιλάμβαναν τὸ βιοτικὸ επίπεδο καὶ τὴν επικοινωνία. Τὰ Σοβιετικὰ βιβλία καὶ οι Σοβιετικὲς εφημερίδες ἔγιναν πιὸ προσιτὰ καὶ επιτράπηκε η ακρόαση τοῦ ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ τῆς Μόσχας. Ξένοι σταθμοὶ

ακουγόντουσαν από εκλεκτούς φυλακισμένους στά στρατόπεδα καί από ελεύθερους εργάτες τής περιοχής.

'Αλλες επίσης μεταρρυθμίσεις περιγράφονται από τήν ανταποκρίτρια Γκέρλαντ τής εφημερίδας τού Βερολίνου "Σοσιαλδημοκράτης" που συνελήφθηκε από τήν *NKVD* στή Δρέσδη, τό 1946, στάλθηκε στή Βορκούτα τό 1950 καί παράμεινε εκεί ώς τό 1953. Σύμφωνα μέ τίς περιγραφές τής Γκέρλαντ, κοινοί εγκληματίες καί πολιτικοί κατάδικοι χωρίστηκαν στίς αρχές τού 1953. Τό αποτέλεσμα ήταν ότι δημιουργήθηκαν γκρούπ όπου συζητούσαν οι πολιτικοί αντίπαλοι τού καθεστώτος. "Οι διανοούμενοι, τών οποίων ο ζήλος γιά συζήτηση μού έκαμε μεγάλη εντύπωση, απ' τήν αρχή, ήταν φοιτητές από τή Μόσχα, τό Λένινγκραντ, τό Κίεβο καί τήν Οδησσό...". Μερικοί απ' αυτούς ανήκαν σέ τάσεις στή Μόσχα ή στό Κίεβο, που πίστευαν ότι τό κράτος δέν θά πρέπει νά κυβερνάται από ένα κόμμα ή πολλά, αλλά από τά "συνδικάτα" τών εργατών καί τών χωρικών.

'Αλλος αυτόπτης μάρτυρας τής απεργίας τής Βορκούτα ήταν ο Γ. Σκόλμερ, γιά μεγάλο χρονικό διάστημα μέλος τού Γερμανικού Κομμουνιστικού Κόμματος. Συνελήφθηκε από τήν Γκεστάπο τό 1944 γιά αντιναζιστικές ενέργειες, καί διορίστηκε τό 1945 σέ μιά μεγάλη θέση στήν Υπηρεσία δημόσιας Υγείας τής Σοβιετικής ζώνης.

Τόν Απρίλιο τού 1949 συνελήφθηκε. Τόν Ιούλιο τού 1950 στάλθηκε στή Βορκούτα καί έμεινε εκεί τρεισήμισι χρόνια. Κατά τόν Σκόλμερ, ένα σύστημα μισθών εισήχθηκε τό 1952 που βελτίωσε τίς συνθήκες διαβίωσης τών ικανών γιά εργασία κρατούμενων. Οι περισσό-

τεροι κρατούμενοι ξόδευαν ολόκληρο τό εισόδημά τους στήν αγορά επί πλέον τροφίμων.

Όταν ο ραδιοφωνικός σταθμός ανάγγειλε ότι ο Στάλιν είχε υποστεί μιά προσβολή, διηγείται ο Σκόλμερ, μιά ελπίδα ενέπνευσε τό στρατόπεδο. Όταν μεταδίδονταν τά ιατρικά δελτία, "οι κρατούμενοι μαζευόντουσαν γύρω από τό μεγάφωνο καί άκουγαν μέ έντονη προσοχή". Η αμνηστία τής 27ης Μαρτίου δημιούργησε ακόμα μεγαλύτερες ελπίδες. "Η εξέγερση τού Ιουνίου έκανε μεγάλη αίσθηση". "Ακόμα καί ο απλός άνθρωπος κατάλαβε ενστικτωδώς ότι μιά πραγματική επανάσταση συνέβαινε στήν Αν. Γερμανία, μιά επανάσταση κατά τού ίδιου αστυνομικού συστήματος που μάς είχε συλλάβει, καταδικάσει καί υποδουλώσει".

Ένας τρίτος μάρτυρας που έλαβε καί ενεργό μέρος στήν απεργία τής Βορκούτα ήταν ο Ζ. Νόμπλ από τό Ντετουά, που δέν απολύθηκε από τή Βορκούτα ώς τόν Ιούνιο τού 1954. Μεταξύ τών συγκρατούμενών του ήταν καί ο πρώην πρώτος γραμματέας τού Εσθονικού Κομμουνιστικού Κόμματος που είχε σάν έργο του νά μεταφέρει τρόφιμα στό ανθρακωρυχείο 29 — αργότερα σκηνή τής μεγαλύτερης αιματοχυσίας.

Στό στρατόπεδο 4, όπου κρατιόταν ο Νόμπλ, συνάντησε έναν πρώην Σοβιετικό διπλωμάτη ονομαζόμενο Γκούρεβιτς, που ανακλήθηκε από τό Παρίσι μετά τόν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, έναν πρώην καθηγητή τού Πανεπιστήμιου τού Λένινγκραντ, έναν ηγέτη τού κομμουνιστικού σύνδεσμου τού Πανεπιστήμιου τού Κίεβου, έναν πρώην πολιτικό επίτροπο τού Σοβιετικού στρατού. Στό ίδιο στρατόπεδο ήταν καί δυό Ισπανοί Κομμουνιστές καί Πολωνοί που είχαν υπηρετήσει στόν

στρατό τοῦ εσωτερικοῦ κατά τόν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η Γκέρλαντ ο Σκόλμερ καί ο Νόμπλ συνάντησαν Ουκρανούς παρτιζάνους που είχαν πολεμήσει τόσο ενάντια στά *SS* όσο καί ενάντια στή *NKVD*, Εβραίους που είχαν συλληφθεί σάν Σιωνιστές, εξόριστους από τά Βαλτικά κράτη καί "πολλούς αξιωματικούς τῶν Σοβιετικῶν στρατευμάτων κατοχής — κατά τήν Γκέρλαντ — τής Γερμανίας".

"Στίς 18 Ιουνίου, αναφέρει ο Νόμπλ, όταν ο ραδιοφωνικός σταθμός τής Μόσχας ανάγγειλε — τόν ακούγαμε από τά εγκαταστημένα μεγάφωνα στά παραπήγματά μας — τά νέα τά σχετικά μέ τήν Γερμανική εξέγερση, αρχίσαμε νά συζητάμε τή δυνατότητα απεργίας μέ επιδίωξη τήν απελευθέρωσή μας. Αλλά καταλήξαμε στό συμπέρασμα ότι ήταν αδύνατη. Κάποιος άλλος, όμως, αποφάσισε γιά λογαριασμό μας.

"...Τόν Ιούλιο, όταν τό χιόνι είχε λιώσει καί ο ήλιος έλαμπε συνέχεια, άκουσα ότι τά ανθρακωρυχεία 17 καί 18 απεργούσαν. Οι δοῦλοι έριξαν κάτω τά εργαλεία τους καί αρνήθηκαν νά μποῦν στίς στοές. Η *MVD* δέν αντέδρασε. Τότε η απεργία επεκτάθηκε καί στά ανθρακωρυχεία 9, 10, καί 25 καί τελικά στό 7, τοῦ γειτονικοῦ μας στρατόπεδου. Βαγόνια που προέρχονταν από τό ανθρακωρυχείο 7 καί διέσχιζαν τό στρατόπεδό μας, ήταν κατά τά τρία τέταρτα άδεια καί πάνω τους ήταν γραμμένα μέ κιμωλία μέ μεγάλα Ρώσικα γράμματα: "Στό διάβολο μέ τόν άνθρακά σας, θέλουμε ελευθερία".

Προκηρύξεις που είχαν κολληθεί πάνω στά βαγόνια έλεγαν: "Σύντροφοι από τά ανθρακωρυχεία 12, 14, 16, μή μάς εγκαταλείψετε. Γνωρίζετε ότι απεργοῦμε.

Συγκροτήσαμε μιά απεργιακή επιτροπή". Ηγέτης ήταν ο Γκούρεβιτς, ο άλλοτε διπλωμάτης.

Τό πρωί στίς 23 Ιουλίου, συνεχίζει ο Νόμπλ, οι κρατούμενοι τού στρατόπεδου 3 ανάλαβαν εργασία... αλλά τό μεσημέρι οι νεοφερμένοι από τό στρατόπεδο Καραγκάντα αρνήθηκαν νά μπούνε στίς στοές εκτός άν τούς έδιναν στολές εργασίας. Οι αποθήκες όμως ήταν άδειες. Όλοι παρακινήθηκαν από τό παράδειγμα τών ανταρτών τής Καραγκάντα καί αρνήθηκαν νά αναλάβουν εργασία.

"Τά αιτήματά μας ήταν απλά: Απόλυση όλων εκείνων που έχουν παραμείνει φυλακισμένοι μέχρι 10 χρόνια καί πλέον· γιά τούς υπόλοιπους οι αρχές πρέπει νά επανεξετάσουν τούς φακέλους τους, νά απολύσουν τούς αθώους καί νά μειώσουν τίς ποινές τών υπόλοιπων. Διαφορετικά, είπαμε, δέν νά εξαγάγουμε άνθρακα γιά τό Λένινγκραντ".

"30 πρόσωπα τής Καραγκάντα που είχαν υποκινήσει τήν απεργία, κλείστηκαν στή φυλακή τού στρατόπεδου, συνεχίζει ο Νόμπλ. Αμέσως δυό χιλιάδες από μάς, μέ επικεφαλής τόν Γκούρεβιτς καί τήν απεργιακή επιτροπή, εξορμήσαμε πρός τίς φυλακές. Ο ταγματάρχης τής *MVD* Τσεβτσένκο, διοικητής τού στρατόπεδου καί ο λοχαγός Μπούϊκοφ προσπάθησαν νά μάς καθησυχάσουν, αλλά φωνάζαμε υπέρ τής απόλυσης τών κρατούμενων από τήν Καραγκάντα".

Σύμφωνα μέ τά λεγόμενα τού Νόμπλ, οι φυλακισμένοι από τήν Καραγκάντα τελικά ανάτρεψαν τρείς μεθυσμένους φρουρούς καί διέφυγαν. Ένας υπολοχαγός τής *MVD* διέταξε πύρ. "Διήρκεσε 20 δευτερόλεπτα· όταν τέλειωσε δεκαπέντε άτομα ήταν ξαπλωμέ-

να στό έδαφος. Δυό ήταν νεκροί. Μάς έπιασε μανία. Αμέσως ο Γκούρεβιτς καί τό πλήθος έγιναν κύριοι τού στρατόπεδου. Ο Τσεβτσένκο, ο Μπούϊκοφ, οι φρουροί καί άλλοι υπεύθυνοι διώχθηκαν από τό στρατόπεδο. Ο Γκούρεβιτς προχώρησε πρός τήν κύρια πύλη καί — ατενίζοντας τίς στραμμένες κάνες εκατοντάδων όπλων — ανακοίνωσε ότι από αυτή τή στιγμή τό στρατόπεδο ήταν υπό τόν έλεγχο τών φυλακισμένων.

"Η απεργιακή επιτροπή οργάνωσε πλήρως τούς 4.500 ανθρώπους στό στρατόπεδο 3. Δέν βγήκε ούτε ένα κομμάτι άνθρακα από τό ανθρακωρυχείο. Η πειθαρχία υπήρξε πλήρης... Όχι πολύ ώρα μετά τούς πυροβολισμούς, υψώσαμε τή σημαία μας — μιά κόκκινη σημαία πλαισιωμένη από μιά μαύρη κορδέλα σέ ένδειξη πένθους γιά τούς δυό μας συντρόφους — μεσίστια. Δέκα λεπτά αργότερα πάνω από τό σταθμό παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος, στήν άλλη πλευρά τού λόφου, υψώθηκε μιά άλλη μαυροκόκκινη σημαία, όμοια μέ τή δική μας. Τό ίδιο συνέβηκε καί στά ανθρακωρυχεία 7 καί 10. Τέλος, όσο τό μάτι έβλεπε μακριά, η νέα μαυροκόκκινη σημαία τών απελευθερωθέντων δούλων αντικατέστησε τήν κομμουνιστική σημαία σ' ολόκληρη τή Βορκούτα".

Σύμφωνα μέ τήν αφήγηση τής Γκέρλαντ, "απεργιακές επιτροπές καί όργανα τάξης συστάθηκαν καί χιλιάδες προκηρύξεις γράφτηκαν μέ τό χέρι. Ζητούσαν τήν απελευθέρωση όλων τών φυλακισμένων που εκούσια βέβαια θά μπορούσαν νά αναλάβουν τήν υποχρέωση νά παραμείνουν σάν ελεύθεροι εργάτες στήν περιοχή γιά πέντε χρόνια ακόμα. Στίς 20 Ιουλίου 1953, 7 χιλιάδες κρατούμενοι αρνήθηκαν νά δουλέψουν στό

πρώτο ανθρακωρυχείο. Στίς 23 Ιουλίου, 25 ανθρακωρυχεία έμειναν αδρανή". "Λίγο μετά τήν έναρξη τής απεργίας, συνεχίζει ο Σκόλμερ, η διοίκηση τού στρατόπεδου ανάγγειλε ορισμένες μεταρρυθμίσεις (βλ. σ. 20).

Η Γκέρλαντ προσθέτει ότι όταν οι αξιωματικοί τής *MVD*, μέ επικεφαλής τόν στρατηγό Μασλενίκοφ, έφθασαν αεροπορικώς από τή Μόσχα, "στήν αρχή μιλήσανε στούς αντιπρόσωπους τών φυλακισμένων μέ πατρική καλωσύνη. Όταν οι φυλακισμένοι δέν υπέκυψαν, ο τόνος τους άλλαξε καί έγινε απειλητικός".

Στό μεταξύ γύρω από τό πολιορκημένο στρατόπεδο 3, σύμφωνα μέ τόν Νόμπλ, "αναπτύχθηκαν 300 στρατιώτες σέ νεοανοιχθέντα χαρακώματα. Παρακολουθούσαμε τήν τοποθέτηση τών πολυβόλων καί τών όλμων. Στίς 6 π.μ. ο λοχαγός Μπούϊκοφ ζήτησε τήν άδεια νά μπεί στό στρατόπεδο καί νά μάς μιλήσει. Διάβοσε μιά διαταγή τού στρατηγού Ντερεβιάνκο. Η αμοιβή τριπλασιαζόμενη θά έφθανε τά 300 ρούβλια τό μήνα, τά σίδερα θά αφαιρούνταν από τά παράθυρα, δέν θά φέραμε πλέον τούς αριθμούς δούλων πάνω στά ρούχα μας, τά παραπήγματα δέν θά κλειδώνονταν τό βράδυ".

"Στίς 27 Ιουλίου ο Ντερεβιάνκο καί ο Υπουργός Εσωτερικών τής τοπικής δημοκρατίας ήλθαν γιά νά μάς μιλήσουν. Πήγαιναν από τή μιά ομάδα στήν άλλη λέγοντάς μας μ' έναν ανήσυχο καί πατρικό τόνο: "Δέ νομίζετε ότι καλύτερα θά είναι νά αρχίσετε ξανά τήν παραγωγή;".

"Στίς 29 Ιουλίου, κατά τόν Νόμπλ, ο Μασλενίκοφ επέτρεψε στούς απεργούς νά συγκεντρωθούν στό ποδοσφαιρικό γήπεδο καί τούς παρότρυνε νά μιλήσουν.

῞Ενας πρώην καθηγητής ιστορίας στό Λένινγκραντ άρχισε. Αναφέρθηκε στήν ιστορία τών δούλων καί παρομοίασε τή μοίρα μας μέ τή δική τους. "Ποτέ στήν παγκόσμια ιστορία δέν έγινε τόσο σκληρή μεταχείριση δούλων όπως στή Σοβιετική ῞Ενωση". Ο ένας ομιλητής μετά τόν άλλο συνέχισαν σ' αυτό τόν τόνο. "Ο Μασλένικοφ δέ μίλησε εκτός από λίγα λεπτά γιά νά προειδοποιήσει: "Μήν ξεχνάτε ότι βρίζετε τή μεγάλη Σοβιετική ῞Ενωση".

"Τήν 1η Αυγούστου η *MVD* άρχισε νά κάμπτει τήν απεργία, κινούμενη μέ περίσκεψη από ανθρακωρυχείο σέ ανθρακωρυχείο. ῞Ενας συνδυασμός πειθούς καί απειλών άρχισαν νά φέρνουν αποτελέσματα. ῞Οταν οι εργάτες τού ανθρακωρυχείου 29 αρνήθηκαν νά υπακούσουν στίς διαταγές τού Μασλένικοφ νά επιστρέψουν στίς στοές, τά στρατεύματα τής *MVD* άνοιξαν πύρ. Ο Νόμπλ ισχυρίζεται ότι σκοτώθηκαν 110 καί ότι τραυματίστηκαν 500. Επίσης ισχυρίζεται ότι "300 άτομα, περιλαμβανομένων καί τών απεργιακών επιτροπών όλων τών στρατόπεδων, εκτελέστηκαν. Δέν είδαμε ξανά τόν Γκούρεβιτς ή τούς ήρωες που μίλησαν εξ ονόματός μας στό γήπεδο ποδόσφαιρου στόν Μασλένικοφ".

"Δέν θά μπορούσα νά φανταστώ, συμπεραίνει ο Σκόλμερ, ότι στήν πατρίδα τού προλεταριάτου θά έβλεπα μιά γνήσια απεργία, οργανωμένη από χιλιάδες ανθρώπους, μιά απεργία μέ συνθήματα, απεργιακές επιτροπές καί προκηρύξεις".

**Από τό βιβλίο τού Ανατόλ Σούμπ "Τό Εργατικό Κίνημα στή Ρώσικη Αυτοκρατορία".**

## Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΗΣ ΒΟΡΚΟΥΤΑ

Τριαντατρείς μόνο μέρες μετά τὴν Εργατικὴ Εξέγερση τῆς 17 Ιούνη 1953 στὴν Αν. Γερμανία, ξέσπασε μιὰ εξέγερση στὰ στρατόπεδα καταναγκαστικῆς εργασίας τῆς ΕΣΣΔ στὴ Βορκούτα. Η εξέγερση αυτὴ που εκδηλώθηκε μὲ τὴ μορφὴ τῆς ἄρνησης εκτέλεσης εργασίας, φθάνοντας σὲ μιὰ περίπτωση ὡς τὴν κατάληψη ενὸς στρατοπέδου, αποτελεῖ ἑνα σταθμὸ στὴν ιστορία τοῦ κινήματος τῶν φυλακισμένων αλλὰ καὶ τοῦ επαναστατικοῦ κινήματος γενικότερα. Μὲ τὰ λόγια τοῦ κομμουνιστὴ κατάδικου Δρ. Σόλμερ: "Δὲν θὰ μποροῦσα νὰ φανταστῶ ὅτι στὴν πατρίδα τοῦ προλεταριάτου θὰ ἔβλεπα μιὰ γνήσια απεργία, οργανωμένη από χιλιάδες ανθρώπους, μιὰ απεργία μὲ συνθήματα, απεργιακὲς επιτροπὲς καὶ προκηρύξεις".